

Осъден е на смърт Христо Стамболиев, учен агроном, журналист и издател, който списва с голям успех първото и най-популярно през 30-те и 40-те години у нас месечно списание за агрокултура „Модерно земеделие“, защото е „пропагандирал“ постиженията на германската агрономическа наука, която, въпреки че е наука, тъй като е немска, означава „фашистка“!

Активен деятел на ВДРО до 1939 г. е офицерът Стефан Симеонов, полицейски комендант на Русе през 1940 г. и областен полицейски началник в Скопие. Той е на прицела на комунистите отдавна – през март 1931 г. комунистическата партийна организация в Русе организира изпращането на телеграма от името на секретаря на ВДРО във Варна до съпругата и майката на Стефан Симеонов, че той е убит. През 1943 г. терористите Тодор Койнов, Ана Вентура, Ангел Джуров и Ангел Главчев го прострелват пред дома му в Русе, но той оцелява.

„Народният съд“ го осъжда на смърт по Наказателно дело № 11121/1945 г. заедно с още 26 негови сътрудници полицаи.

17.2. Отстраняване на градския елит

17.2.1. Юристи и общественици

След бруталната разправа с част от видните русенски граждани чрез убийства в първите месеци след 9 септември 1944 г. и чрез присъдите на народния съд, в следващите години започва методично тероризиране и отстраняване на останалата част от елита на града от ключови позиции в обществото чрез изселване, въдворяване в концлагери, уволнения, вкарване в затвора по скалтъпени съдебни процеси, отнемане на права, лишаване от пенсии, както и чрез различни начини на ограбване на собствеността им.

Васил Бахаров

Васил Бахаров (1888, Русе – 1965, София) е главен секретар на Русенската търговско-индустриална камара от 1919 г. до 1932 г., един от основателите на Популярна банка – Русе и първи председател на Управителния ѝ съвет. По решение на камарата изработва програма за излизане от военната криза след Първата световна война. Той подготвя и новите митнически тарифи през 20-те години за облекчаване на външната търговия на България. Бил е и представител на България в Дунавската комисия във Виена. Член на УС на Русенската стокова борса от нейното основава-

не. След 1932 г. се премества в София, където заема различни постове в държавната администрация – пълномощен министър в Гърция и представител на България в Дунавската комисия във Виена.

Всичко това той постига благодарение на владението на немски, френски, английски, латински, старогръцки, румънски и турски език и на солидното си образование. В Швейцария завършва класическа гимназия. Една година изучава пиано в Пражката консерватория, известно време следва медицина в Гренобъл. Поради войната се завръща в България и тук завършва право и икономика, като защитава и докторат по икономика. По време на Първата световна война е личен преводач на фелдмаршал Макензен – главнокомандващ немската армия на Балканите⁸¹².

През 1949 г. Васил Бахаров е адвокат, но като неблагонадежден за новата власт е съкратен и адвокатските му права са отнети. Започва работа като общ работник в бозаджийска фабрика в покрайнините на София и се пенсионира с пенсия, която след обмяната на парите е в размер на нищожните 16 лв. За да преживява, събира хартии, които предава на „Вторични суровини“. До края на живота си живее на ръба на мизерията, но е запомнен с високата си ерудираност и богата музикална култура. Неговият син, цигуларят Христо Бахаров, споделя: „Най-важното нещо, което съм наследил от него, са голямата любов към музиката, която имах щастието да ми стане професия и непреодолимата страст към четенето. Предал ми е също и своя стремеж към ерудираност, но и липсата на интерес към битовото и материалното“⁸¹³.

Докторът по право Борис Петров

Борис Николов Петров е доктор по право и общественик. Започва работа в Русе като книговодител в „Труд“ АД, по-късно е счетоводител в машинна фабрика „Евгени Мюлхаупт и С-ие“. От 1923 г. е съдружник и прокурист с право да управлява делата на дружеството. По-късно влиза в Управителния съвет на фабрика „Юта“, проверител е в банка „Д.А. Буров и С-ие“ и в Българската търговска банка. От 1923 г. до 1930 г. е член на УС на Съюза на българските индустриалци. Член на БРСДП (обединени) и на Ротари клуб – Русе. Организатор на филхармоничното общество в града. Съпругата му е зъболекар, завършила във Франкфурт.

⁸¹² Стоянов, Йовчо. Васил Бахаров. Източник: roustchouk.bg, 31 май 2018.

⁸¹³ Бележити русенци. Спомен за д-р Васил Бахаров от сина му Хр. Бахаров. Източник: Бряг.news, 4 януари 2014 г.

След 9 септември 1944 г. е арестуван и изпратен в концлагерите „Росица“ и „Богданов дол“ до 1950 г., а адвокатските му права са отнети⁸¹⁴.

Райчо Попрайчев и Георги Попгеоргиев

Райко Попрайчев е син на свещеник. Завършва Русенската мъжка гимназия „Княз Борис“. През Балканската война прекъсва следването си в Духовната семинария и заминава на фронта като доброволец. Завършва семинарията след Междусъюзническата война. През Първата световна война в битката при Дойран е ранен в окото, а след това в битката при с. Хума отново е ранен и кракът му е ампутиран. По време на лечението учи право в Софийския университет. Завръща се в Русе и започва адвокатска практика. Член на Демократическата партия и русенски окръжен управител (1932–19 май 1934). Дълги години е училищен настоятел и председател на Русенското дружество „Военноинвалид“.

След „Девети“ адвокатските права са му отнети, многократно е задържан в МВР и е въдворяван в концлагерите в Ножарево и Белене⁸¹⁵.

Подобна е съдбата на юриста Георги Попгеоргиев Теодосиев, апелативен държавен адвокат. Включва се активно в обществения живот на Русе и е сред основателите на читалище „П. Р. Славейков“ и на Русенската художествена галерия. Талантът му на общественик и патриот бързо е забелязан и е избран за председател на дружество „Добруджа“, радетел за освобождението на Добруджа.

След 9 септември 1944 г. е арестуван, адвокатските му права са отнети и е изпратен в концлагера „Росица“.

Професор Иван Деблев

Иван Деблев Иванов (1876, Русе – 1953, София) е патриархът в селекцията на пшеница в България, със заслуги за развитието и на захарната ни промишленост. Научните му трудове по селекция на захарно цвекло, люцерна и пшеница са световноизвестни. Роден е в семейството на строителен предприемач. Преди да навърши десетгодишна възраст, остава без родители, починали от туберкулоза. Роднините му помагат да завърши Земеделското училище „Образцов чифлик“. За кратко е учител в Еленския

⁸¹⁴ Димитрова, Мариана, Йорданов, Стоян. Лицата на Русе от I до средата на XX век, с. 278.

⁸¹⁵ Пак там, с. 295.

Балкан, след което заминава в Хале, Германия, където завършва агрономство. Учител в Садово и Айтос. В периода 1906–1907 г. е управител на Земеделското училище в Добрич, след което е директор на Земеделската опитна станция „Образцов чифлик“ край Русе до 1919 г.⁸¹⁶

Участва в Първата световна война като о.з. поручик, след което е управител на Ботаническата градина към двореца „Врана“, а от 1922 г. е професор по растениевъдство в Софийския университет, където завежда катедра „Частно земеделие“. Специализира селекция и семепроизводство в Австрия, Германия и Швеция. Почетен член на Шведската академия на науките и член на Ротари клуб – Русе. През 1938 г. подава оставка в знак на протест срещу изключването на студенти с леви убеждения от Софийския университет. Започва работа като директор на Захарната фабрика в Русе и е председател на Областната земеделска камара в Русе.

Непосредствено след 9 септември 1944 г. е арестуван и след няколко дни е освободен, но преживеният ужас е причина да получи инсулт. Последните девет години от живота си прекарва парализиран на легло.

Учителят Тодор Дашков

Тодор Дашков (1890, Русе – 1966, Русе) е писател, литературен критик, учител, син на известния русенски фотограф Христо Дашков, един от създателите на първия български етнографски албум⁸¹⁷. Десетгодишен остава без баща и чиракува последователно при железар, общар и бакалин, но успява да завърши Русенската мъжка гимназия „Княз Борис“. Следва филология и литература в Софийския университет. Участва в Междусъюзническата война, а през Първата световна война завършва ШЗО и постъпва във 2-ри Искърски полк, като взводен командир, дружинен адютант и офицер-разузнавач. Учител в разградските села Юпер и Осенец, в Бяла и Тутракан, в русенското немско училище и в гимназията „Княз Борис“, на която е директор (1936–1943). След връщането на Южна Добруджа преподава и в Педагогическото училище в Силистра.

Тодор Дашков е активен член на Съюза на писателите в провинцията, Съюза на запасните офицери, Народния университет и др. Сред основателите е на Русенското читалище „П. Р. Славейков“ и на Дома на изкуствата и печата. Член е на Дружеството на просветните служители в Русе и негов председател (1925–1928).

⁸¹⁶ Пак там, с. 140.

⁸¹⁷ Пак там, с. 100.

Автор е на десетки стихотворения, разкази, приказки, драми, пиеси, статии, театрална и художествена критика и е един от най-добрите писатели и литературни критици в Русе до 9 септември 1944 г. Сътрудничи на десетки списания и вестници от цялата страна. През 1927 г. издава първата си книга – военна история „По бранните поля с 9-и конен полк“. Следват драмите „Маркови кули“ и „Русалина“ (определена за най-добро драматическо произведение от български автор за 1935 г.) и сборникът с разкази „Синият вир“. Под негова редакция излизат книгите „Театралното дело в Русе. Исторически бележки и спомени. 1871, 1901, 1926“ и „Юбилейна книга на Русенската народна гимназия „Княз Борис“.

През 1945 г. е уволнен и лишен от пенсия. Започва работа във фабрика „Бор“ и в предприятие за анодни батерии. В края на живота си той пише до приятеля си Димитър Добрев: „Едно след друго, на два пъти бях уволняван, а пенсията ми спряна. След дълги усилия бях реабилитиран през 1948 г. и намерих учителско място в Тутракан... Минаха 20 години без да печатам дори един ред. След два-три опита да се приобща към съвременното разбрах и избрах мъдрата си стъпка да мина в забравата“⁸¹⁸.

Кметът Кирил Старцев

Инженер Кирил Старцев (1895, Белоградчик, – 1962, Русе) е един от най-заслужилите русенски кметове, син на капитан Васил Старцев. Завършва Русенската мъжка гимназия „Княз Борис“, Военно училище в София и строително инженерство в Лозана. Като пилот участва в Първата световна война в 1-во Аеропланно отделение. Сражава се при Солун. Работи като инженер-строител на жп линии и мостове, по-късно е районен инженер по водите в Русе, работи по водоснабдяването на Варна и като началник на отделение „Води“ при Министерството на земеделието и държавните имоти⁸¹⁹.

В края на 1934 г. е назначен за кмет на Русе и управлява без политически пристрастия, с високи изисквания към служителите и с много инициативност коренно променя облика на града. Завършва изграждането на училищата „Ангел Кънчев“ и „Стефан Караджа“, и прави основен ремонт на другите. В мандата му са изградени Съдебната палата, Халите, кланица, крайбрежен булевард, градини и паркове, преоформя се Централната градска градина, завършен е „Мостът на въздишките“. Започва строител-

⁸¹⁸ Доц. Ж. Душков, Един заслужил русенец, забравен и след 9 септември, и след 10 ноември. // Утро. Източник: utroruse.com, 2 декември 2015 г.

⁸¹⁹ Димитрова, Мариана, Йорданов, Стоян. Лицата на Русе от I до средата на XX век, с. 335.

ството на модерна баня, разширена е електрическата централа, подобрили са водоснабдяването, канализацията и електрическата мрежа на града.

Поради високия си авторитет сред кметовете е избран за председател на Съюза на българските градове. На два пъти получава от правителството важни мисии: след присъединяването на Южна Добруджа е изпратен за кмет на Добрич, за да създаде модел на управление на новата българска власт в региона, а през тежките зими на 1941 г. и 1942 г. ръководи спасителните дейности по Дунавския бряг и е командирован във Видин след голямото наводнение през 1942 г., за да подпомогне възстановяването му. От края на 1943 г. е в отпуск поради тежко заболяване, след което работи като началник на Воден синдикат „Русенски Лом“.

След Унгарските събития три години е концлагерист в „Белене“!

17.2.2. Индустриалци и търговци

Братя Габровски – благодетелите

Братята Емануил, Неделчо и Стефан Габровски от Ески Джумая (Търговище) оставят трайна следа в живота на Русе. През 1921 г. основават фабрика за манифактурни стоки, към която по-късно присъединяват парна бояджийница „Електрон“, и откриват клонове във Варна, Пловдив и Търговище. През 1927 г. създават креватна фабрика „Изкуство“. Три години по-късно закупуват акционерното дружество за дървен материал „Карпати“, а в Тетевен построяват фабрика за шперплат. На тази основа през 1933 г. се създава АД „Братя Габровски“ за желязна индустрия и търговия. Заедно с Григор и Йосиф Вешкови и със Стоян Митев основават АД „Първа българска петролна индустрия“. През 1931 г. братята стават съакционери в предприятие за гумени изделия „Каучукова фабрика на инженер Д. Бъчваров & С-ие“.

През май 1934 г. Емануил Габровски е назначен за кмет на Русе и остава на поста за седем месеца. Работи, без да получава заплата, а спестените средства насочва за изграждане на моста над дълбокия път, наречен „Мостът на въздишките“. Осигурява средства за довършване и разширение на Девическата гимназия и училищата „Ангел Кънчев“ и „Стефан Караджа“. По негова инициатива се откриват кухни за бедни и безработни⁸²⁰.

През 1938 г. ръководството на фирмата на братя Габровски се премества в София. От 1939 г. Емануил Габровски е представител на „Опел“

⁸²⁰ Пак там, с. 74.